DAR UNDE SUNT CUVINTELE DE ALTĂDATĂ?

CRIŞU DASCĂLU
Institutul de Studii Banatice
„Titu Maiorescu”, Timişoara

Fiecare popor şi fiecare individ au mereu ceva de pierdut, aşa încât au întotdeauna ceva de apărat. Ameninţările sunt maxime atunci când sunt îndreptate contra elementelor definitorii ale naţiunii: *istoria* şi *limba*. Ele sunt simţite şi judecate diferit după cum este vorba despre comunitate în întregul ei sau despre fiecare individ în parte. La toate celelalte vieţuitoare, instinctul de perpetuare a speciei este mai puternic decât cel de supravieţuire a individului, numai în cazul omului lucrurile se petrec invers. Un individualism tot mai feroce întunecă sentimentul apartenenţei inşilor la colectivitate, încât aceasta mai trăieşte doar ca ipoteză, dacă nu cumva ca amintire.

Şi în limbă lucrează două tendinţe aparent contrare: cea de *omogenizare* la scară colectivă şi cea de *diferenţiere* în rândul indivizilor, tendinţe care asigură, pe de o parte, comunicarea cu ceilalţi şi, pe de alta, exprimarea propriei personalităţi. Aceasta în teorie, căci ne este dat să asistăm (neputincioşi?) cum tăvălugul uniformizării trece peste tot ce pare a-i sta în cale. Azi, mai mult decât ieri, semenii noştri vorbesc şi scriu din ce în ce mai incorect şi folosesc un număr tot mai descrescător de cuvinte. Dacă regulile abuzate pot fi, în principiu, învăţate la şcoală, cu speranţa că vor fi, totuşi, respectate, nu acelaşi lucru se poate zice despre cuvinte, căci ele nu se învaţă, ci se deprind. În timp ce regulile sunt mereu active, fie şi atunci când sunt încălcate, căci nu ne dăm seama de săvârşirea unei greşeli decât dacă avem în minte regula contrazisă, din numărul, mai mare ori mai mic, de cuvinte cunoscute de cineva, acesta le va actualiza selectiv, în funcţie de împrejurările în care comunică. Îngrijorarea începe în momentul în care nu selecţia încetează, ci când ne dăm seama că ne aflăm dinaintea unei *crize* lexicale, manifestate prin reducerea lexicului românesc la ceea se cheamă îndeobşte *vocabular de bază*, destinat învăţării limbii noastre de către străini. Numai că, acceptând această pauperizare fără precedent, înşişi românii încep să se comporte faţă de propria limbă asemenea străinilor. Ciudăţenia este că în bună parte bogăţia cuvintelor noastre se datoreşte diversităţii împrumuturilor tocmai din limbi străine, fie că e vorba de slavă, de turcă, de greacă, de rusă, ori de franceză, italiană, maghiară, germană ori sârbă şi altele. Câţi dintre noi mai aleg, atunci când simt nevoia, între *copil, cocon, făt, odraslă, prunc, pui, plod* sau *vlăstar* ori între *afectuos, drăgăstos, duios, emoţionant, înduioşător, mângâietor, mişcător, patetic, răscolitor, tandru, tulburător, vibrant* etc.? Câţi mai simt savoarea şi parfumul acestor sinonime?

BDD-V132 © 2014 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:24:36 UTC)

Dar nu numai cuvintele trec prin acest proces de decimare. La fel de trist este că semenii noştri par să fi uitat cu totul locuțiunile şi zicătorile româneşti, atât de expresive şi atât de proprii altădată nouă. Sensul multora dintre ele nici nu mai este ştiut celor de azi, încât ele nu se mai înscriu în şirul sinonimelor între care există posibilitatea de a alege. Nu numai ignoranța este prezentă aici, ci şi dezinteresul față de adecvarea la interlocutor şi la situația de comunicare. Incapacitatea de a face față acestor elementare cerințe duce la un comportament lingvistic uniform şi, de cele mai multe ori, inadecvat, care ar trebui să aibă consecințe cel puțin neplăcute pentru vorbitor, dacă nu cumva interlocutorul acestuia are, şi el, unul asemănător. Din păcate, o vorbire uniformă îngrădeşte şansele unei gândiri libere şi creative, aşa că, vorbind prost, rişti să gândeşti la fel. Clişeul verbal nu este întotdeauna consecința, ci şi, adesea, cauza unuia de gândire.

S-ar părea că porunca eficacității a pătruns şi în limbă, că *a comunica* este mai presus de *a te comunica*.

Şi înainte, dar îndeosebi după anii ’90 ai veacului trecut s-a tratat cu o atenție mai mare decât se cuvenea cerința respectării *uzului* lingvistic şi a absorbirii lui în sistemul de reguli şi de norme. Fireşte, limba îşi are evoluția ei, care trebuie să se reflecte în aceste reguli şi norme. Sunt întrutotul adeptul *respectării uzului*, dar nu voi fi niciodată partizanul *dictaturii abuzului* lingvistic. Aceasta poate şi din pricină că, recitind *Observațiile* lui Paul Iorgovici, întârzii cu nespusă încântare pe următorul pasaj: „aşa se chiteşte fiecare limbă, ca cei proşti de la cei învățați, iar nu aceştia de la cei proşti să ia învățătură”.

BDD-V132 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:24:36 UTC)